

IFJ. DR. GYIMESI GYÖRGY

Kisebbségi nyelvtörvény a mindennapi használat fényében

Egyik legfontosabb feltéve, ha nem a legfontosabb megkülönböztető kritériuma a nemzetiségi hovatartozási, vagy kisebbségi viszonyban a nyelv. Ezért is már a törvényből kifolyólag a nyelv rendkívüli védelmet érdemel. Amikor a nyelv védelméről beszélünk egy állammal kapcsolatosan, nem csak az államnyelvre gondolunk, hanem a regionális és kisebbségi nyelvekre is.

Mielőtt az egyes jogi előírásokat boncolnánk fel, melyek a nemzeti kisebbségek nyelvezetét érintő törvényből erednek, fontosnak tartom bemutatni viszonyát az államnyelvi törvénnyel, mely első látásra minimálisan zavarónak mutatkozhat. Szlovák Köztársaság Alkotmány 6. cikk 1. bek. meghatározza, hogy a Szlovák Köztársaság területén a szlovák nyelv az államnyelv. Ugyanazon cikkely 2. bek. kiegészíti, hogy egyéb nyelvek használatát a hivatali érintkezésben meghatározza a törvény. Az Alkotmány 34. cikk 2. bek. viszont azt írja, hogy „a nemzetiségi kisebbségekhez vagy etnikai csoportokhoz tartozó állampolgároknak törvényben meghatározott módon és feltételek mellett az államnyelv elsajátításához való jog mellett biztosítva van a) a saját anyanyelvükön való művelődés joga, b) nyelvük hivatali érintkezésben való használatának a joga”. A Szlovák Köztársaság Nemzeti Tanácsa /SKNT/ által, a Szlovák Köztársaság „nemzeti nyelvről” szóló 270/1995 T.k. sz. törvény elfogadása után a jogvita tárgya a Szlovák Köztársaság Alkotmány 34. cikk. 2. bek. b) betűje, melyben végül csak a Szlovák Köztársaság Alkotmány Bírósága határozott. A Szlovák Köztársaság Alkotmány Bíróság végzése alapján, a nemzeti nyelvről szóló 270/1995 T.k. sz. törvény közvetlen kapcsolatban van a Szlovák Köztársaság Alkotmányával és meghatározza „az egyéb, mint nemzeti nyelvek használatát a hivatali érintkezésben”. A 1. § 1. bek. szerint „a Szlovák Köztársaság területén a nemzeti nyelv a szlovák nyelv, mely elsőbbséget élvez a Szlovák Köztársaság területén használatos többi nyelv előtt” és az 1. sz. megjegyzésben a 6. cikk. 1. bek. hivatkozik, ahol kimondottan az van meghatározva, hogy „a törvény nem szabályozza a nemzeti kisebbségi és etnikai csoportok nyelveinek használatát. Ezen nyelvek használatát külön törvények határozzák meg”. Az Alkotmány 34. cikk nem adja meg a nemzeti kisebbségeknek és etnikai csoportoknak azt az alapjogot, mely szerint az állam köteles lenne „egyenjogúvá tenni” a kisebbségi vagy etnikai nyelv jogi helyzetét a „többségi” nyelv jogi helyzetével, amikor azonos jogúan használható lenne a

kisebbségi nyelv, mint a hivatalos (többségi) nyelv. Az állami nyelvről szóló törvény egyes rendelkezései (beleértve a 3. § 1. bek.) ellentmondásosnak bizonyulnának az Alkotmány 34. cikk. abban az esetben, amikor az államnyelvről szóló törvény az 1. § 4. bek. leírtak ellenére:

- nemzeti kisebbségi és etnikai csoportok tagjaihoz fordulna, vagy
- a Szlovák Köztársaság lakosaihoz fordulna nem közvetlenül,
- parancsolná az államnyelv használatát,
- megparancsolná az államnyelv használatát olyan területeken is, ahol az Alkotmány 34. cikk. garantálja a nemzeti kisebbségi nyelv vagy etnikai csoport nyelvének használatát, *bármilyen kivétel nélkül a nemzeti kisebbségi nyelv vagy etnikai csoport nyelvének javára.*

A 2009-es évi az államnyelvről szóló törvény módosításának előkészítési folyamata során, a két törvény vonatkozásában, megfontolóra vették a lex specialis derogat legi generali elv alkalmazását, tehát ezekben a rendelkezésekben, melyek ugyanazon viszonyokat módosítják, egy speciális jogi szabály alkalmazódna. Végül is az elfogadott törvényjavaslatból az következik, hogy a nemzeti kisebbségek és etnikai csoportok nyelvének használatára más törvény vonatkozik abban az esetben, amikor ez (államnyelvről szóló törvény) a törvényt ezt máshogyan nem határozza meg. Végül is, de nem utolsósorban ezt több rendelkezésben meg is teszi.

Nemzeti kisebbségi nyelv használatának lehetőségei – analízis

Nemzeti kisebbség nyelvének használati joga kötött a település területére, mely szerepel a Szlovák Köztársaság által kiadott jegyzékben, és melyben „a Szlovák Köztársaság lakosai, melyek a nemzeti kisebbség tagjai és állandó lakcímmel rendelkeznek az adott településen, és két egymást követő népszámlálás során a településen élő lakosok legalább 15%-át képezik”. Megjegyezzük, hogy a fentiekben említett törvény szerint két egymást követő népszámlálás alatt azokat értik, melyek a 2011. évi népszámlálási eredmények kihirdetése után következnek. Ezen határozat alapján csak minimálisan módosult a nemzeti kisebbség nyelvhasználatának lehetősége, mivel az

azelőtt érvényes 1991. évi Szlovák Köztársaság kormányjavaslata ugyan a 20 % kvórummal számol, mely a nemzeti kisebbséghez tartozó lakosokat érinti, de ahogyan a legfrissebb népszámlálásból is nyilvánvaló, csak a magyar nemzeti kisebbség esetében a lakosok száma 100 000 fővel csökkent. Tehát megfogalmazható, hogy a status quo érintetlen marad, mivel a települések leghamarabb csak 2041-ben eshetnek ki a listából (amennyiben a Szlovák Köztársaság lakosai, akik a nemzeti kisebbséghez tartoznak és állandó lakcímmel rendelkeznek az adott településen 2011. július 1-je után, három egymást követő népszámlálás eredményei szerint nem képezik egyszer sem a település lakosságának 15 %-át.), és a listára leghamarabb csak a 2021. évben kerülhetnek fel az újabb települések. Amennyiben a kvórumot 10 % csökkentenék, az főleg a ruszin nemzeti kisebbséggel rendelkező településeken segítene. Törvény 2. § 1. bek. értelmében a település közigazgatási szerve köteles megalakítani a feltételeket, hogy a törvény értelmében használhassák a nemzeti kisebbségi nyelvet. Ezt a paragrafust úgy is lehetne értelmezni, hogy azokban a településekben, melyekben a kisebbségi létszám nem haladja meg a 20 %-ot, a kisebbségi nyelvhasználat önkéntes, de a 2. § 1. bek szerint a feltételek megteremtése a nyelvhasználatra az adott településeken viszont kötelező. Ez a törvény pedig nem ad választ arra a kérdésre, hogy a települések, melyeket ez érinti, problémamentesen eleget tudnak-e tenni ennek a köteletségnek. Fentiekben említettek hitelesítésére szükséges megemlíteni a 2. § 8. bek., mely bevezette azt a fakultatív lehetőséget, hogy a szóbeli kapcsolatban használható legyen a kisebbségi nyelv, amennyiben ezzel a közigazgatási szerv alkalmazottja és az eljárásban résztvevők beleegyeznek. Tehát konkrétan a hivatal dönti el, hogy az írásos kapcsolatban is használja-e a kisebbségi nyelvet. Kisebbségi nyelvtörvény módosításával egy teljesen új változat került bevezetésre, amivel egyik oldalról kötelezik a közsféra alkalmazottait és a közigazgatási szerveket a nemzeti nyelv használatára a hivatalos eljárásokban a jelen törvényben meghatározott feltételek betartása mellett (a kisebbségi nyelvhasználatot is), de viszont már a következő mondatban ezt a köteletséget érvényteleníti a következő mondat: „Közigazgatási szerv és alkalmazottai nem kötelesek beszélni a kisebbség nyelvét.” Ez a nézetünk szerint egy kicsit szerencsétlen megoldás ellentmond a törvény szellemének és a nemzeti kisebbségi nyelv használatához szükséges feltételek kialakítási kötelezettségének. *Lanstyák* (1999) szerint a törvény egyik oldalról az állami nyelv használatára kötelez, a kisebbségi nyelvhasználatot a lehetséges szintre emeli és így változtatja a jogot a közkegyelemre. Az így elfogadott paragrafus reálisan korlátozza a nemzeti kisebbségi nyelvhasználatot, melyet ez a törvény garantál. Törvény további elégtelensége, a teljes tökéletlenséget alátámasztva, tükröződik a 2. § 3. bek. harmadik mondatában, miszerint: „A közigazgatási szerv adekvát módon megteremti az első mondat szerinti jogok érvényesülésének feltételeit, miközben meghatározhat egy időszakot az ügyek kisebbségi nyelvű intézésére.” Ebből nyilvánvaló, hogy az adekvát alatt egy jogi fogalmat értünk, mely nem biztosítja a kisebbség számára a kisebbségi nyelv használatának lehetőségét bármikor és bárhol, és egyidejűleg „meghatározhat egy időszakot az ügyek kisebbségi nyelvű intézésére” mely megnyitja kapuit annak, hogy

„rendelőóra” jöjjön létre a kisebbségi nyelvet használók számára. Természetesen értjük, hogy a valóságban ez csak egy hipotézis, mivel a 2. § 1. bek. szerinti községekben a nemzeti kisebbséghez tartozó lakosokat másodkategoróriásként kezelni politikailag majdnem lehetetlen. Kvalitatívan jelentősen jobban mutat a következő mondat: „A közigazgatási szerv látható helyen biztosítja a kisebbségi nyelv használatának lehetőségéről szóló tájékoztatást a közigazgatási szerv székhelyén.” Ez jelentős lehet a lakosokkal szembeni viszonylatban, melyek a hivatalokkal történő kapcsolat során nem használják a kisebbségi nyelvet azon oknál fogva, hogy ezt a törvényt nem ismerik. Törvény által bevezetésre kerültek szankciók is a törvényből kifolyólagos kötelezettség megsértése esetében (7b. §). Jelen törvény negatívuma, melyet a 2011-es évi törvénymódosítás, hogy a települések szervei a 2. § 1. bek. szerint egymással nem kommunikálhatnak a kisebbség nyelvén. De viszont kérdéses a jelen törvény gyakorlati alkalmazása is, mivel ez a köteletség csak a település belső okirataira vonatkozik (jegyzőkönyvek, határozatok, statisztikák, nyilvántartások, kimutatások, közinformációkra és az egyházat és vallási szervezetek érintő nyilvános okiratokat az anyakönyven kívül). A nemzeti kisebbségi nyelvtörvény, a szóbeli használaton kívül, engedélyezi az írásos használatot is, mely bebiztosítása nézetünk szerint sokkal kevesebb problémát okoz, mint a szóbeli változata. Minden érintett hivatal rendelkezik legalább egy olyan alkalmazottal, aki beszéli a kisebbségi nyelvet. Az alkalmazott számára rendelkezésre áll a 30-napos időszak az adott kereslet megoldására, ami elegendő időnek tűnik arra, hogy a javaslat helyesen és teljességben ki legyen dolgozva a kisebbség nyelvén. Nézzük meg, hogy hogyan szabályozza ezt konkrétan a törvény: „A Szlovák Köztársaság nemzeti kisebbséghez tartozó állampolgárának az (1) bekezdés szerinti településen²⁰ joga van a helyi államigazgatási szervvel, a területi önkormányzati szervvel és a területi önkormányzati szerv által alapított jogi személlyel (a továbbiakban »közigazgatási szerv«) folytatott szóbeli és írásbeli érintkezés során, ideszámítva az írásbeli háttéranyagokat és bizonyítékokat, a kisebbség nyelvén kommunikálni, és a közigazgatási szerv a kisebbség nyelvén írt beadványra az államnyelv mellett kisebbségi nyelven is ad választ a közokiratok kiállításának kivételével, miközben ez a kivétel nem érinti a (4) és (5) bekezdések szerinti közokiratokat.”

„Az (1) bekezdés szerinti településen a közigazgatási szerv közigazgatási eljárás³⁾ során hozott határozatát kisebbségi nyelvű beadvánnyal kezdődő eljárás esetén vagy kérésre az államnyelvi mellett kisebbségi nyelvű, hiteles átiratban is kiadja. Kétség esetén a közigazgatási szerv határozatának államnyelvű szövege a mérvadó.”

„Az (1) bekezdés szerinti településen a születési anyakönyvi kivonatot, házassági anyakönyvi kivonatot, halotti anyakönyvi kivonatot, engedélyeket, jogosítványokat, igazolásokat, nyilatkozatokat és rendelkezéseket kérésre kétnyelvűen is kiadják, mégpedig államnyelven és a kisebbség nyelvén. Kétség esetén a közokirat államnyelvű szövege a mérvadó.”

Az eredeti 1999 kisebbségi nyelvtörvény nem tartalmazta azt a lehetőséget, hogy a hivatalos okiratok kisebbségi nyelvben kerüljenek kiadásra. Ezt a tökéletlenséget kijavította a 2011-es évi törvénymódosítás, és azt konkrétan a fent idézett 2. § 5. bek. Mivel a hivatalos okiratok kétnyelvűen kerül-

nek kiadásra, ez szükségszerűen értelmzési zavart okozhat. A megnevezett törvény biztosítékot vezet be, amely szerint „kétség esetén döntő az államnyelven kiadott közokirat szövege”. Ez a rendelkezés azért is fontos, mert például a magyar szakterminológia jelentősen különbözik attól, melyet a felvidéki kisebbség használ. (pl. „*vecné bremeno*” kifejezést Szlovákiában szó szerinti értelmében fordítják „*dologi teher*”-re, holott ez a kifejezés a magyar jogi terminológiában „*telki szolgáalom*”-ként van használva). Másik tényező a hivatali alkalmazottak nyelvi tudása, akik ezeket a határozatokat fordítanak magyar nyelvre. Gyakorlatból tudjuk, hogy a magyar nyelvű határozatok kiadására az igény nagyon csekély, a lakosok is előnyben részesítik, ha az okiratok hivatalos nyelvben vannak kiadva. Törvénymódosítás új intézményt vezetett be bíróság formájában, amennyiben a köteles szerv visszautasítja a hivatalos okiratok kiadását a kisebbség nyelvén. A törvény viszont kötelezi a területi önkormányzatokat, hogy a nyomtatványokat a kisebbség nyelvén is kiadják. Fontos pillanat volt a kisebbség nyelvén történő földrajzi megnevezések használatában a nemzeti kisebbség nyelvén történő települések megnevezéseinek megjelöléséről szóló 191/1994. sz. törvény implementálása, az ún. táblatörvény, a nemzeti kisebbség nyelvhasználatáról szóló törvénybe (2011-es évi módosítás). Ez a törvénymódosítás kötelezte a településeket, hogy a közlekedési jelzőtáblákon, melyek meghatározzák a település kezdetét és végét, megjelölésre kerüljön a településen neve a kisebbség nyelvén is. Ezzel a törvénnyel együtt kötelességük lett a közigazgatási szervek épületeit és a határozatokat kisebbségi nyelven is jelölni és kiadni. Az érintett törvénymódosítás egy nagyon fontos elemet tartalmazott, és az a kivétel megszüntetése, mellyel, a kisebbség nyelvvel nem lehetek jelölve azon települések, melyek a szlovák nemzeti hősök után lettek elnevezve. Fakultatíván a törvénymódosítás szerint kisebbség nyelvén jelölhető a repülőtér, buszmegálló,

vasúti állomás, kikötők vagy utca. A valósággal ellentétben van a 7c. § 4. bek. is, ahol „a 2. § (6) bekezdés rendelkezéseit nem alkalmazzák, ha a közigazgatási szerv kisebbségi nyelvű megjelölése megegyezik az államnyelvű elnevezéssel”, de minimum a roma kisebbségnél ez a szabály ignorálva van.

Nemzeti kisebbségi nyelv használható a település közgyűlésének értekezletén is, képviselők korlátozás nélkül, egyéb személyek akkor, ha az összes jelenlévő képviselő és polgármester ezzel egyetért. Továbbá a törvény a települést kötelezi biztosítani a tolmácsot is. Módszere már a település mérlegelésétől és lehetőségeitől függ. Viszont garantálva van az információk terjesztése és befogadása a kisebbség nyelvén. Cúth (2013) még egy megfigyelést oszt meg, és az a másodfokú közigazgatási eljárás során a törvény az állami nyelv használatát írja elő, ezért az elsőfokú eljárás is többnyire az államnyelven folyik.

Általánosságban elmondható, hogy a nemzeti kisebbségi nyelvtörvény széleskörű lehetőségeket biztosít a mindennapi felhasználáshoz. Kérdéses viszont, hogy ezt a lehetőséget az érintett lakosok kihasználják-e? Ez konkrétan nem a törvény hibája, de a lakosok elégtelen ismeretei a nemzeti kisebbségi nyelvhasználat jogairól (és lehetőségeiről) a hivatali eljárások során, valamint a szakmai terminológia ismeretének hiánya, még abban az esetben is, ha a településen rendelkezésre állnak kisebbségi nyelvben előnyomtatott nyomtatványok.

Felhasznált szakirodalom

- CÚTH, Cs.: *A kisebbségi nyelvhasználat jogi keretei és megvalósulásának körülményei a szlovákiai helyi önkormányzatokban 1999 és 2011 között*, In: TÓTH, K.: *Nyelvi jogok*, Fórum inštitút pre výskum menšín, Šamorín 2013.
- LANSTYÁK, I.: *Az 1999. évi kisebbségi nyelvtörvény*. Fórum Társadalomtudományi Szemle, Somorja 1999.